

УДК 81'367.33.6

СВІТЛАНА КІВШИК

(Полтава)

ПРИЙМЕННИКИ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТИ СЕМАНТИКИ ІНТЕНЦІЙНОСТІ У ПРОСТОМУ УСКЛАДНеноМУ РЕЧЕННІ

Ключові слова: функційно-семантична категорія мети, прийменник, прийменниково-іменникові конструкції, семантичні різновиди цільових відношень.

Функційно-семантична категорія мети є досить складним лінгвістичним явищем. Аналіз наукової літератури свідчить, що ця категорія може бути репрезентована різними мовними засобами, з-поміж яких найвищою продуктивністю наділені прийменниково-відмінкові форми [10, с. 178].

Прийменникова система української мови постійно викликає інтерес мовознавців, передусім тому, що вона поліфункціональна в семантичному й формально-граматичному планах і активно поповнюється похідними одиницями. Існує багато досліджень, які висвітлюють прийменниковий комплекс інтенційної семантики [2; 4; 5; 6; 8; 9; 10].

Мета нашої розвідки – з'ясування внутрішньосемантичного ранжування прийменниково-іменникових конструкцій із цільовим значенням, які поширюють предикат, їхнє групування на семантичні різновиди.

Оскільки інтенційність завжди пов'язана з активною свідомою діяльністю людини [11, с. 371], то носієм валентності в реченнях із цільовим поширювачем найчастіше виступають гомональні дієслова, рідше – предикативні неступеньовані прикметники, дієприкметники або іменники.

Прийменник може виражати інтенційність на різних синтаксичних ярусах, а саме: а) словосполучення: *творити для Вітчизни, рятувати заради твору, везти на хлівчик, відчалювати за щуками*; б) простого ускладненого речення: *Ми будемо посилати тобі зерно від праці своєї, тому що наше покликання – творити хліб і мед для Вітчизни, як ти знаєш (О. Довженко); І я не маю духу кидати Батьківщину, а себе рятувати заради твору про неї (Т. Осьмачка); в) складного речення чи складного синтаксичного цілого: – *Що за ліс везете?* – запитав він, спинивши коня. – *В колгосп, чи що?* – *Ні, добрий чоловіче, собі на хлівчик, – бовкнув Йонька (Григорій Тютюнник); Після тривалої смиканини неслухняний мотор начальника цеху таки скорився, гучно затаракотів, мотузок кинуто, і компанія відчалює з переможними вигуками кудись, може, й на цілу ніч. – За щуками! За карасями!* (О. Гончар). Об'єктом нашої уваги є експлікація інтенційної семантики на рівні простого ускладненого речення із залежним субстанційним компонентом. Принагідно зауважимо, що займенник разом із прийменником регулярно репрезентує цільові відношення на рівні таких синтаксичних утворень, як складне синтаксичне ціле, напр.: *Стоїмо на тому рубежі, коли планета, цей чудовий корабель людства, потребує захисту... І для цього**

хочу жити (О. Гончар); *Я не кажу, що моря не треба. Я теж для нього труджусь* (О. Довженко), та складне чи ускладнене речення, як-от: *Невже для того, щоб навчити онуків ненавидіти колись дороге й святе моє сучасне, що стане теж для них колись минулим у велику добу комунізму!* (О. Довженко); *Лобода, судячи навпроти, дивився на неї розчулено і вдячно і мовби втлумачував поглядом: бачиш, Єлю, все тут робиться тільки ради тебе...* (О. Гончар).

Усі цільові синтаксеми функціонують у семантико-синтаксичній структурі речення як похідні від підрядних частин складнопідрядних речень, що постали внаслідок згортання підрядної цільової частини [2, с. 135; 3, с. 26]. Як зауважує К.Г. Городенська, уживання таких прийменниково-відмінкових форм комунікативно виправдане у зв'язку з мовною економією [3, с. 26].

Оскільки мета є складною функційно-семантичною категорією, то і прийменниково-відмінкові форми із цільовою семантикою, як і слід сподіватися, – остаточно не досліджене явище. У граматиці утрадиційнилася думка, згідно з якою серед прийменників з іншими значеннями (простору, часу, причини, умови тощо) повноправно функціонують прийменники мети.

Останнім часом з'явилася велика кількість похідних цільових прийменників, як-от: *в ознаку, для блага, з/із розрахунку, на згадку, на зміну, на віддяку за, на відзнаку, на втіху, на доказ, на допомогу, на захист, на підкріплення, на пам'ять про, на підтвердження, на підтримку, на подяку за, на сплату за, на шкоду, на угоду, на виконання, під покриття, у/в виконання, у виправдання, у відшкодування, у/в гонитві за, у/в компенсацію, у/в надії (на), у/в напрямку, у/в настанову, у/в пам'ять, у/в погоні за, у/в пошуках, у/в справі* тощо. Прийменниковий фонд сучасної української мови активно поповнюють похідні одиниці, що зумовлене «зростанням абстрактного мислення, постійною потребою щодалі точнішого вираження найтонших відтінків думки, взаємодією окремих елементів мовної системи, їх зіставленням і протиставленням у свідомості мовців, історичними зв'язками і взаємовпливами споріднених мов, а також діалектів даної мови, певними змінами в житті суспільства, в кінцевому підсумку – історією народу, що є творцем і носієм цієї мови» [7, с. 21], а також багатозначністю первинних прийменників та особливістю семантики деяких іменників [4, с. 133]. У зв'язку з цим абсолютно точно окреслити кількість досліджуваних одиниць неможливо, позаяк процес препозиціоналізації у цій сфері не припиняється.

Немає однаковості серед мовознавців щодо семантичної диференціації прийменниково-іменникових конструкцій інтенційного типу. Дослідники інтенційних відношень у реченні об'єднують правобічні поширювачі мети в окремі групи. Але єдиного погляду вчених стосовно виділення семантичних підгруп немає: І.Р. Вихованець називає два різновиди аналізованих відношень – власне мети (*для, на, з метою, під, по, за, в, про* з непрямыми відмінками іменників) та мети з відтінком присвяти (*зادля + Ngen, ради + Ngen, заради + Ngen, в ім'я + Ngen*) [1, с. 150]; А.І. Йова вирізняє семантичні підгрупи власне мети (*для + Ngen, на [в/у] + Nacc*), призначення об'єкта, мету його існування (*для [до] + Ngen, на [про, під] + Nacc, к + Ndat*), мету дії як поштовх, причину, привід (*для [зadля, ради, заради] + Ngen*), об'єкт, що є метою руху, посилання (*за + Ninst, по + Nacc*)

[6, с. 345-356]; Л.М. Руденко вичленовує власне мету (для [з метою, до] + *Ngen*, на [про, за, під] + *Nacc*, за [із] + *Ninst*, в/у [по] + *Nloc*), мету-присвяту (задля, ради, заради, на знак, на честь, на славу, на користь, на благо, в ім'я, на доказ + *Ngen*, на подяку + *Ndat*, в нагороду за + *Nacc*), мету-перешкоду (для [проти] + *Ngen*) [8, с. 47-52]; М.І. Степаненко виокремлює власне мету (для + *Ngen*, на + *Nacc*, з метою + *Ngen*, по + *Nacc*, за + *Ninst*, під + *Nacc*, про + *Nacc*, в/у + *Nacc*, до + *Ngen*, на предмет + *Ngen*, з + *Exp* + *Ninst*) і мету-присвяту з такими фінальними модифікаціями, як «мета-пожертва» (в/во ім'я + *Ngen*, ради + *Ngen*, заради + *Ngen*), «мета-пошана» (на честь, в/у честь + *Ngen*, на честь, в/у честь + *Ndat*, на славу + *Ngen*, на [у/в] знак + *Ngen*), «мета-користь» (на користь + *Ngen*, на благо + *Ngen*, в інтересах + *Ngen*), «мета-подяка» (на [в/у] догоду + *Ndat*), «мета-переконання» (на доказ + *Ngen*), «мета-відповідь» (у відповідь на + *Nacc*) [9; 10]; З.І. Іваненко групує прийменникові конструкції з цільовою детермінацією у два підтипи: власне мети або призначення дії чи об'єкта (для, на, до, в, під, з метою з іменниками у формі непрямих відмінків) і причиново-цільові відношення та відношення заінтересованості (для, задля, ради, заради, про, в ім'я, в інтересах у поєднанні з непрямыми відмінками субстантивів) [5, с. 3]. Спираючись на попередні наукові дослідження лінгвістів та зібраний нами фактичний матеріал, подаємо таку класифікацію цільових прийменників:

1) власне мета: для + *Ngen*, до/д + *Ngen*, з/із + *Ninst*, за + *Nacc*, на + *Nacc*, в/у + *Nacc*, по + *Nacc*, за + *Ninst*, по + *Nloc*, в/у + *Nloc*, про + *Nacc*, о + *Nacc*, з/із метою + *Ngen*, в боротьбі з/із/зі + *Ninst*, в/у гонитві за + *Ninst*, в/у надії на + *Nacc*, в/у погоні за + *Ninst*, в/у пошуках + *Ngen*, в/у разі + *Ngen*, для виконання + *Ngen*, на виконання + *Ngen*, у виконання + *Ngen*, за покликом + *Ngen*, на випадок + *Ngen*, на довершення + *Ngen*, на заміну/зміну + *Ngen*, на здобуття + *Ngen*, на предмет + *Ngen*, у справі + *Ngen*, на сторожі/сторожу + *Ngen*: *Тимка стало тягнути вниз, і хто його знає, чим би все закінчилось, та нагодився на ту хвилю Джмелик на човні, що для забави ганяв остами щук на мілководді* (Григорій Тютюнник); *Супроти цих душогубських сил є інша сила, до якої жодна революція не споготовлялася до боротьби* (Т. Осьмачка); *Всього-м собі налагодила до смерті* (В. Стефаник); *Я прийшов із порадою* (І. Чендей); *Громотить над світом люта битва За твоє життя, твої права* (В. Симоненко); *На сповідь йдемо до Маркіяна, За нами космонавт прийде* (І. Драч); *Догадався б об'їждчик: приїхав, значить, Горпищенків син у відпустку* (О. Гончар); *Одного дня зійшлася до мене в школу малеча по книжки* (С. Васильченко); *А трудно ходити вже по хатах за молоком* (В. Стефаник); *Гнат обірвав свист, ляснув нагаєм по халявах: – По заготовках їздив* (Григорій Тютюнник); *Вчора ввечері виїхав він до Люблина в судовій справі* (З. Тулуб); *Якби час був рікою, а ми ставилися до нього серйозніше і були легкими, як пір'ячко, – ми б не гребли, не розмахували руками, не боялися захлинутися і не гукали про допомогу* (І. Роздобудько); *Андрій почав кликати о поміч* (Є. Ярошинська); *Можливо, що його спеціально вкинуто до в'язнів (його підшефних) з метою досліджень в двох напрямках: як арештанти люблять своїх «перевихователів» і що їх чекає, та наскільки чекісти типу Барбарова стійкі у взаєминах з масами* (І. Багрянний); *Де черпали б народи силу й мужність в боротьбі з фашистським гігантом?*

(О. Довженко); **В гонитві за грішми** Васюта виїжджав надовго до Полтави, Лубен, навіть до Харкова (О. Полторацький); **У надії на збільшення надходжень** у казну і стимулювання споживчого попиту, витрати з кредитних карток на купівлю товарів **не обмежували** («Дзеркало тижня»); **Зате дуже часто чоловіки, у погоні за примарною перемогою** в черговому конфлікті, самі приносять у жертву ті складові своїх взаємин, які не варто було торкати («Дзеркало тижня»); **Була вже осінь – час, коли птахи з цих суворих північних країв перелітають на південь у пошуках тепла й харчу** (П. Загребельний); **В разі потреби кожний співробітник має обняти** репортерську службу, щоб обслужити газету (І. Франко); **Для виконання прийомів стрільби**, що забезпечують найбільшу влучність та зручність дій стрільця, кожен співробітник **повинен** у залежності від своїх індивідуальних особливостей **відпрацювати** найбільш вдале та стійке положення для стрільби, дотримуючись при цьому одноманітності положення рукоятки в руці та найбільш зручного положення корпусу, рук та ніг (http://www.naiu.kiev.ua/tslc/sport-tr/shooting_gallery25.html); **Виконавчий лист видається** за заявою стягувача або його представника ... **на виконання рішення** по ній... (<http://www.yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/literatura/civ-proces/134.php>); **У виконання вічного закону життя**, схиливши сиву голову, шапку знявши й освятивши мислі мовчанням, **повертаю** я прибитий журбою талант свій до нього, нехай сам продиктує мені свій заповіт (О. Довженко); Пізніше розвитком торакальної хірургії займалися його учні – В. Найко, Л. Кондратенко, В. Лунтовський, А. Крошка, В. Гетьман, В. Деундяк, Г. Урсол, С. Бондарчук, В. Давидкін. Кожен з них **за покликом серця присвятив** велику частину свого життя торакальній хірургії, привніс щось нове, прогресивне та сучасне («Вечірня газета»); **Нарешті в одній тайстрі знайшла бунду: якийсь запасливий опришок узяв на випадок дощу** (Г. Хоткевич); **Кожного ранку, замість гімнастики, лежачи в ліжку, вмикаю в уяві твої очі сіамської кішки, шляхетний профіль, роздвоєне підборіддя, – і, на довершення вправи, тебе висвітлюю голим** (О. Забужко); **На зміну ревізіям та перевіркам** приходить державний аудит (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245004693& cat_id=244277212); **На здобуття премії можуть висуватись** наукові праці, опубліковані у закінченій формі не менше ніж за рік до їх висунення (<http://www.kdpu-nt.gov.ua/content/instruktsiya-proporyadok-visunennya-oformlennya-ta-predstavlennya-prats-na-zdobuttya-shchor>); **...зайшов [він] до голови в кімнату на предмет роз'яснення** деяких питань, що самого комірника непокоїли (Остап Вишня); – **Та я оце їду у справі вашого учителя, Маздигона...** (Т. Осьмачка); **Хай же й надалі залишаються чулими серця тих, хто стоїть на сторожі нашого здоров'я!** («Сільські вісті»);

2) мета-присвята. Варто зазначити, що більшість прийменників, які репрезентують зазначений семантичний відтінок мети, є вторинними складеними. Деякі з них «поступово втрачають прямий значенневий і формальний зв'язок з вихідними лексичними одиницями», а в інших «ще не завершився процес пре-позиціоналізації в формально-граматичному і семантичному планах» [2, с. 271]. Усе це зумовлює появу в семантичному обсязі мети-присвяти таких цільових модифікацій:

а) мета-призначення: для + Ngen, задля + Ngen, до + Ngen, к + Ngen, на + Nacc, під + Nacc, про + Nacc, в/у подарунок + Ndat: *На Дону хтось б'є ломом лід, мабуть, вирубує ополонку для худоби* (Григорій Тютюнник); *Старий розпочав нову хату будувати задля Якова* (П. Мирний); *Василько м'яв мак до куті* (М. Коцюбинський); *Батько з сином думав, думав, де б то взяти грошей, і надумав продати кабана, що годували к Різду* (І. Нечуй-Левицький); *А Павло вже й не слухав її, а йшов до Гаврила Вихора, цигаркував, дримаючи під хлівом, дивився, як його сусіди молотять жито на околот* (Григорій Тютюнник); *Чоловік її Килим уже з годину орав поле під озимину поблизу двору* (М. Коцюбинський); *Другий бублик, ще цілий, дівчина тримає в руці про запас* (О. Гончар); *Тільки один Карлик, якого привезли в подарунок Петрові, наважився виступити вперед* (Р. Іваничук);

б) мета-перешкода: від + Ngen, для + Nacc, задля + Ngen, проти + Ngen: *В цій хустці, давній, ще бабиній, береженій на дні скрині як найдорожчий скарб, що кожної осені перекладався горіховим листям від молі та задля пахоців, Катря була схожа на гарненьке ображене дитя з великими очима, повними дорослого смутку* (Григорій Тютюнник); *Для знищення щурів принаду розкладають в місцях скупчення гризунів порціями по 100-150 г в кожну точку, для знищення мишей – по 10-15 г* (http://ua.ukrzoovet.com.ua/k1_104.htm); *В дитячій душі Франка зродилась вічна вражда проти усякої неволі та тиранства, проти насильства людини над людиною* (М. Коцюбинський);

в) мета-пожертва: для + Nacc, задля + Ngen, ради + Nacc, заради + Ngen, в/во ім'я + Ngen: *Як не доведеться мені повіряться в Києві, я мушу, зібравши сили, не звертати уваги на людей, що мене ненавидять, творити для народу, молитися народу, ідучи з ним до великої мети побудови комунізму і жити одним – картиною про велике будівництво на Дніпрі і в степах України* (О. Довженко); *З цього сезону починається ніби нова ера задля українського театру* (М. Кропивницький); *Ради тебе перли в душі сію, Ради тебе мислю і творю* (В. Симоненко); *Прийшов сьогодні не заради віршів, а заради вас, Вірочко* (П. Загребельний); *Нас послали сюди в ім'я священної дружби і революції* (І. Цюпа); *Тоді Іван Іванович самовіддано проливав кров во ім'я кращого майбутнього* (М. Хвильовий);

г) мета-пошана: в/у знак + Ngen, на знак + Ngen, в честь + Ngen, на честь + Ngen, на відзнаку + Ngen, на ознаменування + Ngen, на славу + Ngen, у славу + Ngen: *Він в знак вдячності обняв її за плечі і поцілував між брови* (Григорій Тютюнник); *На знак побратимства запорожці мінялися хрестами* (А. Кащенко); *Житомиряни влаштують марш в честь дня народження Степана Бандери* (<http://20minut.ua/Новости-Житомира/news/Житомиряни-влаштують-марш-в-честь-дня-народження-Степана-Бандери-10257228.html>); *А надвечір між тополями, де затінок тримається цілий день і степова трава хвилястими рунами лежить по землі, стоять столи на честь льотчика...* (О. Гончар); *Далі василевс повідомляв, що на відзнаку своєї великої перемоги він посилає жителям царственого града тисячу полонених варварів* (П. Загребельний); *На ознаменування 50-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції встановлено ор-*

ден Жовтневої революції («Вечірній Київ»); *Томорі намовив короля вивести свої сили проти Сулеймана, зустріти його на березі Дунаю коло містечка Мохач і там з божою поміччю розбити невірних на славу християнської зброї* (П. Загребельний); *Поет новий, що доля охрестила Так само, гайового короля [дуба] Назвав у славу сина: дуб Данила* (М. Рильський);

г) мета-користь: в інтересах + Ngen, з/із розрахунку на + Nacc, на благо + Ngen, на користь + Ngen, на пожиток + Ndat, у виправдання + Ngen: *Якщо я писав допис, то робив це в інтересах справедливості* (Григорій Тютюнник); *Він не може бути сформульований під тиском або з розрахунку на отримання особистої користі* (<http://www.meduniv.lviv.ua/ult/codex/codextxt.htm>); *Герой – людина, яка здійснює великі вчинки на благо суспільства* (<http://newzz.in.ua/ukrain/1148872439-geroj-lyudina-yaka-zdijsnyuye-veliki-vchinki-na-blagosuspilstva.html>); *Хай важка дорога; Хай похмурі днини, – Все зроби, що мога, На користь країни!* (П. Грабовський); *Ні, брате, тепер найвища, найкраща наука – вміти чесно жити на пожиток бідним, а не на їх нужду!* (І. Франко); *У документах, що наводяться у виправдання вчиненого, заявлено...* (А. Яна);

д) мета-подяка: в нагороду за + Nacc, на подяку + Ndat, на віддяку за + Nacc: *В нагороду за перемогу він дозволив хлопцям кілька годин відпочити* (І. Багрянний); *Наприкінці божественної літургії усе військо відспівало спільний молебень на подяку своїй милостивій захисниці Пресвятій Діві* (Д. Яворницький); *... але подорожанка лиш головою похитала: що мала вам казати, жінко добра, то вже сказала-м, а вдіяти нічого не вдію, не моя на те воля, хіба так, марничку, на віддяку за наш хліб-сіль...* (О. Забужко);

е) мета-догода: в/у угоду + Ndat, на угоду + Ndat, на вгоду + Ndat, на втіху + Ndat, на радість + Ndat: *Педагогічна рада Першої зразкової школи пересадила мене до Геннадія Митрофанова в угоду його матусі* (М. Руденко); *Фальсифікатори спадщини Толстого здавна вже намагалися спотворити справжнє обличчя письменника на угоду правлячим класам* («Радянське літературознавство»); *Він розумів вагу цього єдиного храму, єдиного Бога, і будував його на вгоду своїм жінкам* (<http://oriyana.fromru.com/polonyinka.html>); *Його завели до вартівні, обстригли буйну русяву шевелюру й повернули назад до камери, на втіху всім арештантам, цілого й не пошкодженого більше ніде* (І. Багрянний); *На радість малечі в місті відкрито сучасний дитячий майданчик!* (http://korjukivka-city.at.ua/news/v_misti_vidkrito_suchasnij_ditjachij_majdanchik/2012-10-07-1813);

є) мета-переконання: на доказ + Ngen, на підкріплення + Ngen, на підтримку + Ngen, у підтримку + Ngen, на підтвердження + Ngen: *Він жертвував своїм часом на доказ власної правоти* («Українське слово»); *А чи видали ж тобі на підкріплення сих слів якусь грамоту чи листа?* (М. Старицький); *На підтримку своїх слів він поклав на свій стіл якісь документи* (І. Нехода); *Київське СІЗО пікетували у підтримку родини Павліченків* (<http://5.ua/newsline/232/0/99719/>); *Мов на підтвердження дідусевих слів, чорну хмару враз пронизала покручена вогненна стріла* (Ю. Збанацький);

ж) мета-відповідь: на відповідь + Ndat, у відповідь + Ndat, у відповідь на + Nacc: – *Єсть у полі дві зірниці. Ото ж мої брат-сестриці! Геї! – пронеслось не-*

мов на відповідь тій бурлацькій пісні, що тільки що замовкла (Леся Українка); *А життя йде, новою красою розквітає степ, і вже мовби у відповідь* всім збанкрутілим **завойовникам** світу **лунає** цей молодий сміх, бурхають під зоряним небом веселощі цих життєрадісних, засмалених сонцем юних степовиків та степовичок... (О. Гончар); Грізний бойовий клич **пролунав у відповідь на ці слова** (В. Малик);

з) мета-шкода: на біду + Ndat, на горе + Ndat, на зло + Ndat, на сміх + Ndat, на шкоду + Ngen, на шкоду + Ndat: Українські політики часто **демонстрували (на біду Україні!)** нездатність зіставляти модні загальні гасла з конкретним становищем України (<http://ukrlife.org/main/evshan/megainterview.htm>); На спалених «фабриках» **не було** вже жодного тютюну **на горе** пильному **дослідникові й шукачеві** курецького щастя – Краснояружському... (І. Багрянний); **Зате багато дачників тепер купається в трусах, на зло** робочим **людям**, в гарячий літній час... (О. Довженко); **Зробив людям на сміх** (Номис); Голова пильно вишукував і підноси́в усе, що **промовляло на шкоду обвинувачених** (І. Франко); Незадовго перед цим Центральний Комітет у листі, розісланому всім партійним організаціям країни, попереджував, що увага партії в найближчі дні мусить бути зосереджена на Півдні, що маси добровольців і мобілізованих **повинні відправлятися** насамперед на Кримський фронт, хоча б навіть **на шкоду** іншим **фронтам** (О. Гончар);

и) мета-пам'ять: в/у пам'ять + Ngen, на пам'ять + Ngen, в/у пам'ять про + Nacc, на згадку про + Nacc, на спогад про + Nacc, на спомин про + Nacc: Під фрескою мозаїка, що **зображає** цілу плетеницю містерій **в пам'ять Адоніса** (Леся Українка); Прилучаю до сього й «Декілька пісень про Гайявату», що **поміщено** у збірникові **на пам'ять Котляревському** (Панас Мирний); ... хтось **заводить** дитину **«у пам'ять про нерозділене кохання»** («Дзеркало тижня»); **На згадку про діда Остап почув** щось тепле у грудях (М. Коцюбинський); Він турячі – козла гірського – роги **Прибив** у себе на причілку, – **може, На спогад про** колишні **полювання** (М. Рильський); У Сімферополі вчора **пройшла** акція «Запали вогонь у своєму серці» **на спомин про жертви депортації 1944 року** (<http://khp.org/index.php?id=1211067020>);

і) мета-допомога: на допомогу + Ndat, на задопомогу + Ndat, на захист + Ngen, на заборону + Ngen, на підмогу + Ndat, на поміч + Ndat: *От тепер би, друже... роздмухати повстання в Польщі, підняти* б запорожців звідусіль, начебто **на допомогу братам...** (М. Старицький); *Даю н'ять...* Ну, десять карбованців до складки **на задопомогу** голодному (М. Коцюбинський); *А українці на всім фронтівім протязі* **організовувалися і стягалися** під рідні прапори **на захист** своєї **Батьківщини...** (Т. Осьмачка); *Устає мале і велике* **на заборону краю** (Панас Мирний); *На підмогу панні* **десь узявся** якийсь, видимо, робітник (В. Винниченко); Тут добра Клара **спішить на поміч** стривоженому **пуделеві:** треба ж **принаймні** хоч **поснідати** (В. Винниченко);

ї) мета-відшкодування: для відшкодування + Ngen, на сплату за + Nacc, під покриття + Ngen: Судова колегія погодилася з висновком суду першої інстанції стосовно відмови Б. у відшкодуванні моральної шкоди, оскільки **відсутні** підстави та докази з боку позивача **для відшкодування моральної шкоди** по даній цивіль-

ній справі (<http://www.court.gov.ua/sud1590/generalization/generalization4/>); **На сплату за свої борги фірма має віддати нерухомість** (<http://www.gdo.kiev.ua/files/2002/33/1533.htm>); **Щомісячно здійснюється переоцінка вартості портфеля цінних паперів, рівня ризиків по окремих інструментах та формування резерву під покриття можливих збитків від операцій з цінними паперами** (<http://www.mt-bank.com/2003/bcr.html>).

Отже, основним засобом вираження інтенційності в сучасній українській мові є прийменники, які функціонують у складі прийменниково-іменникових конструкцій і поширюють предикат. Первинні прості прийменники репрезентують здебільшого семантику власне мети, а вторинні похідні прийменники вживаються в конструкціях і з власне інтенційним значенням, і – частіше – у конструкціях із семантикою мети-присвяти, представлені цілим спектром семантичних модифікативів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 222 с.
2. Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1980. – 286 с.
3. Городенська К. Г. Деривація синтаксичних одиниць / К. Г. Городенська. – К. : Наук. думка, 1991. – 191 с.
4. Загнітко А. Синтагматика прийменників зі значенням мети / Анатолій Загнітко, Надія Загнітко // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2007. – Вип. 15. – С. 131-142.
5. Іваненко З. І. Прийменникові конструкції мети в сучасній українській мові : [навч. посіб.] / З. І. Іваненко. – Чернівці, 1972. – 25 с.
6. Йова А. І. Синоніміка прийменників зі значенням мети в українській мові / А. І. Йова // Известия Крымского педагогического института. – 1957. – Т. XXVIII. – С. 438-451.
7. Колодяжний А. С. Прийменник : [матеріали до лекцій з курсу сучасної української літературної мови] / А. С. Колодяжний. – Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1960. – 165 с.
8. Руденко Л. М. Обставинна детермінація в структурі тексту (семантико-семантичний і стилістичний аспекти) / Л. М. Руденко. – К. : Україна-Віта, 1996. – 213 с.
9. Степаненко М. Прийменниково-іменникові поширювачі з власне інтенційною семантикою в структурі дієслівного двоскладного речення (ядерні конструкції) / Микола Степаненко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2001. – Вип. 4-5. – С. 114-137. – (Серія «Філологічні науки»).
10. Степаненко М. Синтаксичні та семантичні засоби реалізації значення мети-присвяти в структурі двоскладного дієслівного речення / Микола Степаненко // Граматика української мови у функціональному висвітленні / [за ред. М. І. Степаненка]. – Полтава, 2000. – С. 15-38.
11. Философский энциклопедический словарь / [гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. Н. Ковалев, В. Г. Панов]. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.

СВЕТЛАНА КИВШИК

ПРЕДЛОГИ КАК РЕПРЕЗЕНТАНТЫ СЕМАНТИКИ ИНТЕНЦИАЛЬНОСТИ В ПРОСТОМ УСЛОЖНЕННОМ ПРЕДЛОЖЕНИИ

В статье охарактеризованы предложно-именные конструкции как основное средство реализации целевых отношений в предложении, выяснены их семантические разновидности.

Ключові слова: *функционально-семантическая категория цели, предлог, предложно-именные конструкции, семантические разновидности целевых отношений.*

SVITLANA KIVSHYK

PREPOSITIONS AS REPRESENTATS OF THE INTENTION SEMANTIC IN A SIMPLE COMPLICATED SENTENCE

This article reveals prepositional-noun structures as the main means of realization of a purpose correlation in sentences, their semantic varieties are characterized.

Key words: *functional-semantic category of a purpose, the preposition, prepositional-noun constructions, semantic varieties of a purpose correlation.*

Одержано 5.04.2013 р.